

YALVAÇ İLÇESİ ÖLÜMLÜK-DİRİMLİK DOKUMALARI¹

ÖLÜMLÜK-DİRİMLİK WEAVING OF YALVAÇ DISTRICT IN ISPARTA

Hande Kılıçarslan²

Sema Etikan³

Öz

Isparta ili Yalvaç ilçesi geçmişten bugüne düz dokumacılığın yapıldığı önemli merkezlerden birisidir. Yörük yerleşim yeri olmasının da etkisiyle uzun zamandır kirkitli dokumacılığın köklü bir gelenek oluşturduğu yörede, çeşitli kullanım amaçları için dokunan ürünler arasında “ölümlük-dirimlik” dokumalar da bulunmaktadır. “Sargı kilimi ” ya da “ahretlik” adıyla da bilinen bu dokumalar defin sırasında kullanılmakta, sonrasında da cami ve cem evi gibi ibadethanelere bağışlanmaktadır. Günümüzde ilçede dokumacılık oldukça azalmıştır. Bununla beraber dokumacıların evlerinde bulunan, önceden dokunmuş ürünler de makine halısı gibi ürünlerle değiştirme yapılarak köylere gelen satıcılar tarafından alınmıştır. Ancak dokumacılık azalmakla beraber ölümlük-dirimlik kullanma geleneği devam ettirilmekte, bu amaçla kullanılacak dokumalar çeyizlerde bugün de yer almaktadır. Anadolu'nun hemen her yöresinde var olan bu gelenekte, ölümlük-dirimlik dokumalar zamanı geldiğinde kullanılmak üzere her genç kızın çeyizine eklenmekte ya da kadınlar evlendikten sonra hem kendileri hem de eşleri için bu kilimleri dokuyarak bir kenarda bulundurmaktadırlar. Bu çalışma da Yalvaç yöresi düz dokuma kültürü içerisinde yer alan ölümlük-dirimlik kilimlerin dokuma tekniği, renk, motif ve desen özellikleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, dokumaların geçmişte bitkisel boyalar kullanılarak boyanmış ipliklerle üretildiği ancak yakın zamanlarda bitkisel boya kullanımının azalarak yerini yapay boyaların aldığı belirlenmiştir. Kendine özgü renk, motif ve desen özelliklerine sahip olan bu dokumalarda pıtrak, kurtizi, saçbağı, göz, koçboynuzu, çengel, kuş, canavar ayağı, yıldız, sandık, akrep, muska ve suyolu gibi motiflerin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yalvaç, düz dokuma, ölümlük-dirimlik.

ABSTRACT

Yalvaç district of Isparta is the center of plain weaving from past to present. By being a nomadic settlement, kirkit weaving is a rooted tradition in this region and “ölümlük-dirimlik” weavings is one of the products that has been woven for a variety of using. These weavings are known as “Sargı Kilimi” or “ahretlik” and they are used during burial process, then they are being donated to mosques or cem houses. Today, weaving is greatly diminished in district. Nevertheless, rugs that has been woven before is taken by dealers who come to villages and changed with machine-made rugs. Although weaving is greatly diminished, “ölümlük-dirimlik” tradition is going on and these weavings exist in unmarried girls’ dowry. This tradition consists in almost every region of Anatolia, “ölümlük-dirimlik” is a part of unmarried young girls’ dowry for them and their husbands and they are being used when their time comes. As a result of research, it’s been found that weavings are colored by herbal dyes replace with synthetic dyes by time. Each of them have their unique motifs and patterns and motifs like velcro-type, hair band, eye, cleat, hook, bird, monster feet, star, chest, scorpion, amulet and waterway are often used.

¹ Başvuru tarihi: 24.11.2014 Kabul tarihi: 03.01.2015

Bu makale Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 3442-D1-13 numaralı proje ile desteklenen “Isparta İli Yalvaç İlçesi Geleneksel Düz Dokumaları” konulu Sanatta Yeterlik Tezi’nden oluşturulmuştur.

² Yrd. Doç., Ahi Evran Üniversitesi, Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, handearsan@hotmail.com

³ Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, semaetikan@mynet.com

Keywords: Yalvaç, flat weaving, ölümlük-dirimlik.

1. GİRİŞ

Anadolu'nun köklü el sanatlarından birisi olan dokumalar öncelikle Yörük yaşam biçiminden kaynaklı ihtiyaçların giderilmesi amacıyla ortaya çıkmış, zamanla dokumacının günlük yaşamının vazgeçilmez bir nesnesi olmuştur.

Anonim (1993:71)'e göre; dokuma, “eğirme veya başka yollarla iplik haline sokulabilen her cins hammaddeden imal edilmiş olan bir ürün” olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte dokuma Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan sözlüğe göre de; “minder örtüsü, yatak kılıfı vb. için kullanılan ve boyalı pamuk ipliğinden dokunan bez, tezgâhta dokunarak elde edilen (kumaş)” anlamına gelmektedir (Anonim, 1998:615).

Tarihte dokumanın ilk örnekleri V. Pazırık Kurganı'nda bulunan Pazırık halısı ve yine aynı kurgandan çıkarılan düz dokuma yaygıdır (Kırzioğlu, 1998:137-138). Düz dokuma tekniklerinden olan cicim, sumak ve zili gibi dokuma örneklerine de Başadar Kurganı ve Kuzey Moğalistan'daki Noin Ula'da rastlanılmaktadır (Allane, 1995:9; Deniz, 1998:8; Deniz, 2000:49; Karahan, 2007:34). Selçuklular tarafından Anadolu'ya geldiği bilinen düz dokumacılığın halı kadar dayanıklı olmadığı için günümüze kadar kalmış örnekleri yok denecek kadar azdır (Acar, 1982:13; Deniz, 2000:49). Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle bölgede dokuma kültürü de yaygınlaşmış, Selçuklular döneminde Konya, Sivas, Kayseri ve Aksaray gibi yöreler önemli dokumacılık merkezleri olmuştur (Deniz, 2000:49; Genç, 1998:132; Sümer, 1984:47).

Shils (2003)'e göre; gelenek *traditum* anlamına gelmektedir. Traditum, “geçmişten günümüze intikal ettirilen veya miras olarak bırakılan herhangi bir şey” olarak tanımlanmaktadır. Yine Shils (2003)'e göre gelenek kavramı, “halen uygulanan bir eski adet veya uzun süredir kullanılan bir ifade biçimi” şeklinde açıklanmaktadır (Shils, 2003:110-111). Ayrıca gelenekte belli bir yolu izleme eylemi, belli bir çerçevede hareket etme veya daha önceden birinin gelenekselleştirdiği nesneyi devam ettirme olgusu vardır (Armağan, 1992:11). Miras ise; sadece kişiye kalandan ziyade, kişinin kendi yorumlama biçimlerini yaratabilmek hem de anlamlarını başkalarıyla paylaşabilmektir (Subaşı, 2003:135). O halde geleneksel yol ile kişiye kalan miras kendini devam ettirerek diğer bireylere de tekrar miras olarak kalabilmektedir.

Dokuma da Anadolu'da bir nevi gelenek ve bireye kalan miras olarak görülmektedir. Kadınlar evlenmeden önce çeyizleri için kullanım amaçlı dokumalar yapmaktadırlar. İhtiyaç

kaynaklı ortaya çıkan dokuma kültürü içerisinde yaygın, heybe, torba, mafraş gibi günlük kullanım eşyası olarak üretilen ürünlere ölümlük-dirimlik amaçlı üretilen dokumalar da eklenmiş ve bu dokumalar da bir gelenek olarak her genç kızın hem kendisi hem de eşi için gerektiğinde kullanmak üzere çeyizinde yerini almıştır.

Ölümlük-dirimlik dokumalar, cenazenin defin için taşınması sırasında, üstünü örtmek ya da cenazeyi sarmak amacıyla dokunmaktadır. Bu amaçla kullanılan dokuma defin işlemi tamamlandıktan sonra cami ve cem evi gibi ibadethanelere bağış olarak bırakılmaktadır. Ölümlük-dirimlik dokumalar kişinin yaşamı sırasında maddi sıkıntı içinde olursa bile kesinlikle satılmaz veya bir başkasına verilmez. Bu Anadolu insanının köklü bir geleneğidir. Bu tür dokumalar yöresel farklılıklara göre *sargı kilimi*, *ahretlik* ya da *ölümlük-dirimlik* dokuma olarak isimlendirilmektedir (Anonim, 2007:10; Çelik, 2004:136; Deniz, 2000:59; Etikan, 2012:191-192; Kırcıoğlu, 2001:1; Ölçer, 1988:16; Ölmez, 2012:523; Önder, 1991:45-49; Soysaldı, 2009:5).

Anadolu'nun önemli dokuma merkezlerinden olan Isparta iline bağlı Yalvaç ilçesi de düz dokumacılığın sürdürüldüğü yörelerden birisidir. Bugün azalmakla birlikte geçmişte kilim, cicim ve zili teknikli dokumaların üretildiği ilçe ve köylerinde ölümlük-dirimlik dokuma geleneği de oldukça yaygındır.

Eğirdir Gölü havzasının kuzeydoğusunda, Sultan Dağları eteklerinde kurulmuş olan Yalvaç ilçesi, Isparta ilinin ikinci büyük ilçelerinden biri olup 1 belde ve 37 köyden oluşmuş bir yerleşim yeridir (Yalvaç, 2014; Anonim, t.y.:129). İl merkezinin 105 km. kuzeydoğusunda olan Yalvaç ilçesinin yüzölçümü 1415 km², nüfusu ise 50.272 (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden alınan (31 Aralık 2011 itibarıyla) ve 27 Ocak 2012 tarihinde açıklanan sonuçlara göre)'dir (Tuik, 2012).

Oğuzların 24 boyundan biri olan Salur boyunun, Yalvaçlar, Karamanlar ve Ana Bölgeği olarak üç kolu vardır. Yalvaç da bu kollardan biridir. 1280 yılında merkezi Eğirdir'de bulunan Hamidoğulları Beyliği'ne 1382 yılında ise Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise Isparta'ya bağlanmıştır (Anonim, 1983:110; Koç, 1983:352; Köstüklü, 2010:13; Kum, 1941:85).

Yalvaç ilçesi önemli bir Yörük yerleşim yeri olmasından dolayı bazı belde ve köylerinde düz dokumacılık yaygın olarak yapılmıştır. İlçenin özellikle batı bölümünde yer alan Afyon iline yakın yerleşim yerlerinde dokumacılıkla daha çok uğraşılmaktadır. Doğu tarafında, Konya iline ve

Akşehir ilçesine yakın taraflardaki köylerde ise geçmişten beri dokuma yapılmamaktadır. Bu köylerde yaşayan insanların Avrupa'ya göç etmeleri, sadece yazları köylerini ziyaret etmeleri ve kalanların da çiftçilikle uğraşmaları nedeniyle dokumacılık buralarda önemli bir uğraşı olmamıştır.

Ancak bugün ilçede dokumacılık oldukça azalmıştır. Geçmişte dokumacılığın yaygın olarak yapılmasından dolayı düz dokumalar hemen hemen her evde bulunurken, günümüzde özellikle farklı illerden gelen satıcılara bu dokumaların satılmaları veya ucuz sanayi üretimi olan kilimlerle değiştirdikleri bilinmektedir. Bununla beraber ölümlük- dirimlik dokuma kullanma ve çeyizlerde bu dokumaların yer alması geleneği devam ettirilmektedir.

Bu çalışmada da Yalvaç ilçesi belde ve köylerinde gelenek haline gelen ve yörede halen varlığını sürdüren ölümlük-dirimlik dokuma örneklerinin incelenmesi, dokuma teknikleri ile renk, motif ve desen özelliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2. YALVAÇ YÖRESİ ÖLÜMLÜK-DİRİMLİK DOKUMALAR

Günümüzde dokumacıların, yaşlı olmaları ve sağlıklarının dokumaya elverişli olmamasından ötürü bu uğraşmayı bırakmaları nedeniyle, Yalvaç ve köylerinde dokumacılık oldukça azalmıştır. Ancak ölümlük-dirimlik geleneği halen sürmektedir. Yöre kadınları çeyiz sandıklarında hala bu dokumalardan bulundurmaktadır. Kendileri dokuma yapamasa bile yöredeki dokumacılara dokutturarak gerektiğinde kullanmak üzere saklamaktadırlar. Bunun yanı sıra geleneğin gereği olarak defin sırasında kullanılan dokumalar, dönüşte yöredeki camii ve cem evlerine bağışlandığı için örneklerini bu ibadethanelerde görmek de mümkündür. Çalışma kapsamında incelenen dokumalar evlere ve ibadethanelere yapılan ziyaretlerde tespit edilen dokumalardır.

Yalvaç yöresinde dokunan ölümlük-dirimlik dokumalar kilim, cicim ve zili teknikleri kullanılarak dokunmalarına rağmen genel bir ifade ile "zili" olarak adlandırılmaktadır. Yöre dokumalarının orta zemininde sıklıkla koçboynuzu ve akrep gibi motifler yer almakta ve bu motiflerin büyük olanlarına yörede "büyük дума" ve ya "koca göbek" denilmektedir. Geçmişte düz dokumalarda kullanılan ipliklerin boyanması bitkisel boyalar kullanılarak yapılmakta ve yörede bitkisel boyalarla iplik boyamacılığını meslek haline getirmiş aile ve ya kişiler bulunmaktaydı. Sücüllü köyünde 3 kuşak boyunca yaşayan bir aile geleneksel olarak boyacılık mesleğini uzun süre yapmış, bu amaçla belde ve köyleri belli zamanlarda gezerek dokumacıların

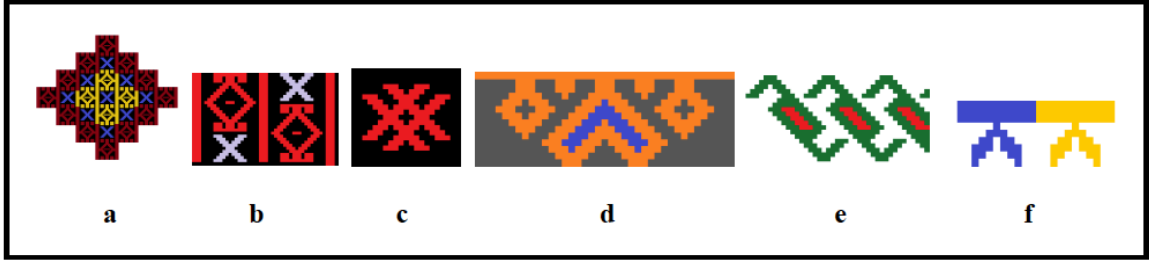
dokumalarda kullanacakları iplikleri bitkisel boyalarla belli bir ücret karşılığında boyamışlardır. Ancak günümüzde böyle bir meslek devam etmediği gibi ipliğini kendisi boyayan dokumacılar da artık daha çok yapay boyalar kullanılmaktadır.

Yalvaç ilçesi Ayvalı köyünde bulunan ölümlük-dirimlik dokuma örneklerinden biri Şekil 1'de görülmektedir.



Şekil 1. Taban Yayı (Abdurrahman UÇAR, Ayvalı köyü, 2013) ve Yüzey Şeması

Dokuma 1,25 x 2,15 m boyutunda olup, düz dokuma tekniklerinden zili ve cicim tekniği uygulanarak yapılmış 70 yıllık bir örnektir. Dokumanın orta zemini kare şeklinde 3 bölüme ayrılmıştır ve her bölümde bir adet *çapraz* (Şekil 2a) adı verilen motif kullanılmıştır. Orta zemini ise *göz* (Şekil 2b) motiflerinin kullanıldığı 6 adet dar bordür çevrelemektedir. Orta zeminin dışında, alt ve üst dar kenarlarda ince şeritler yer almaktadır. Bu şeritlerde farklı renklerde dokunmuş sırasıyla *pıtrak* (Şekil 2c), *saçbağı* (Şekil 2d) ve *kuş* (Şekil 2e) motifleri bulunmaktadır. Dokumanın karşılıklı iki uzun kenarlarında *kurtizi* (Şekil 2f) motifleri sıralanmaktadır. Turuncu, yeşil, kırmızı, beyaz, sarı ve lacivert en fazla kullanılan renklerdir.



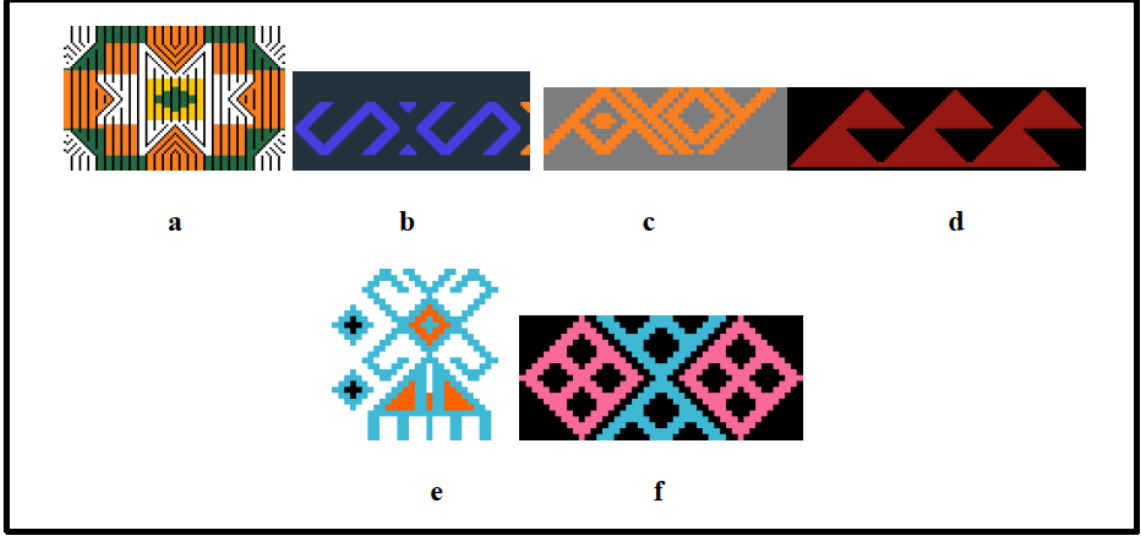
Şekil 2. a. Çapraz Motifi, b. Göz Motifi, c. Pıtrak Motifi, d. Saçbağı Motifi, e. Kuş Motifi, f. Kurtizi Motifi

Körküler köyü cemevinde bulunan ölümlük-dirimlik düz dokuma örneği Şekil 3'de görülmektedir.



Şekil 3. Taban Yaygısı (Körküler Cem Evi, 2013) ve Yüzey Şeması

Şekil 3'de görülen bu dokuma cenaze sonrası cemevine bağışlanmıştır. 1,35x2,30 m boyutunda olan örnek zili tekniğiyle dokunmuştur ve dokuma yaşı yaklaşık 100 yıl olarak bilinmektedir. Dokumanın orta zemini dikdörtgen şeklinde bölümlere ayrılmıştır ve her bölümde yıldızlı sandık (Şekil 4a) motifi bulunmaktadır. Yıldızlı sandık motiflerini kırmızı ve beyaz renklerle dokunmuş göz (Şekil 2b) motifleri çevrelemektedir. Alt ve üst kenarları dar ve geniş şeritler oluşturmaktadır ve bu şeritler de sırasıyla cicim tekniği ile farklı renklerde dokunmuş pıtrak (Şekil 2c), çengel (Şekil 4b) ve yine çengel motifinin farklı varyasyonu (Şekil 4c) canavar ayağı (Şekil 4d), saçbağı (Şekil 4e), ve göz (Şekil 4f) motifleri bulunmaktadır. Dokumanın karşılıklı uzun kenarlarında ise kurtizi (Şekil 2f) motifi yer almaktadır. Sarı, mavi, yeşil, siyah, pembe, turuncu, hardal sarısı ve bordo en fazla kullanılan renklerdir.



Şekil 4. a. Yıldızlı Sandık Motifi, b. Çengel Motifi, c. Çengel Motifi Farklı Varyasyonu, d. Canavar Ayağı Motifi, e. Saçbağı Motifi, f. Göz Motifi

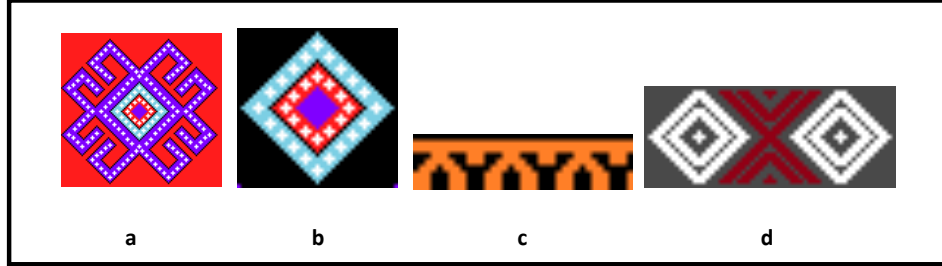
Şekil 5’de görülen düz dokuma örneği de Körküler köyü cemevinde bulunmaktadır. Ölümlük-dirimlik amaçlı dokunan bu örnek de defin işleminden sonra cemevine bağışlanmıştır.



Şekil 5. Taban Yaygısı (Körküler Cem Evi, 2013) ve Yüzey Şeması

Şekil 5’de yer alan dokuma zili ve cicim teknikleri kullanılarak dokunmuştur ve 1,46 x 2,58 m boyutundadır. Dokumanın orta zemininde yer alan *koçboynuzu* (Şekil 6a) ve *göz* (Şekil 6b) motifleri zili tekniğiyle dokunmuştur. Alt ve üst ince şeritlerde *canavar ayağı* (Şekil 4d), *pıtrak* (Şekil 2c), *saçbağı* (Şekil 4e), ve saçbağı motifinin farklı bir varyasyonu (Şekil 6c), *göz* (Şekil 6d) ve

çengel (Şekil 4c) motifleri yer almaktadır. Karşılıklı uzun kenarları ise *kurtizi* (Şekil 2f) motifini oluşturmaktadır. Dokumada siyah, kahverengi, turuncu, bordo, mavi, lacivert, beyaz ve sarı renkleri kullanılmıştır.



Şekil 6. a. Koçboynuzu Motifi, b. Göz Motifi, c. Saçbağı Motifi, d. Göz Motifi

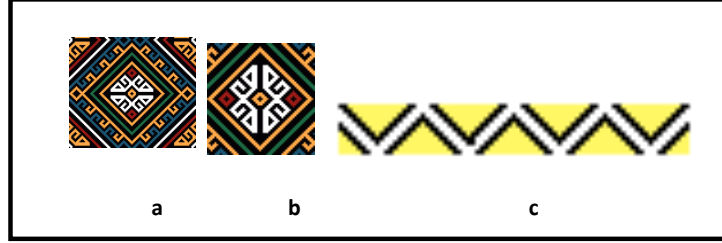
Şekil 7'de yer alan örnek ise Körküler köyünde bulunmaktadır.



Şekil 7. Taban Yayı (Elife Oruç, Körküler-Yenimahalle, 2013) ve Yüzey Şeması

Şekil 7'de görülen örnek 1,34 x 2,7 m boyutundadır ve yaklaşık 50 yıllıktır. Bu ölümlük-dirimlik dokumanın orta zeminini zili tekniği ile dokunmuş *akrep* (Şekil 8a) ve *koçboynuzu* (Şekil 8b) motifleri oluşturmaktadır. Alt ve üst dar kenarlarında farklı motiflerin oluşturduğu şeritler yer almaktadır. Bu şeritlerde cicim tekniği ile oluşturulmuş *çengel* (Şekil 4b) ve *çengel* motifinin farklı bir varyasyonu (Şekil 4c), *canavar ayağı* (Şekil 4d), *saçbağı* (Şekil 6c) ve *saçbağı* motifinin farklı bir varyasyonu (Şekil 4e), *göz* (Şekil 4f) ve *pıtrak* (Şekil 2c) motifleri kullanılmıştır. Karşılıklı iki uzun kenarda ise *suyolu* (Şekil 8c) ve *kurtizi* (Şekil 2f) motifleri yer almaktadır. Turuncu, yeşil, kırmızı, vişneçürüğü, mor, beyaz, siyah ve mavi kullanılan renklerdir. Dokumanın üzerinde belli aralıklarla uzun iplikler bırakılmıştır. Süsleme amaçlı yapılan bu uygulamada uçları bir miktar

sarılarak dokuma yüzeyinden sarkıtılan bu ipliklere yörede “tuğ” ya da “koza” adı verilmektedir (Şekil 8d).



Şekil 8. a. Akrep Motifi, b. Koçboynuzu Motifi, c. Suyolu Motifi



Şekil 8. d. “Tuğ” ya da “Koza” Olarak Adlandırılan Süsleme

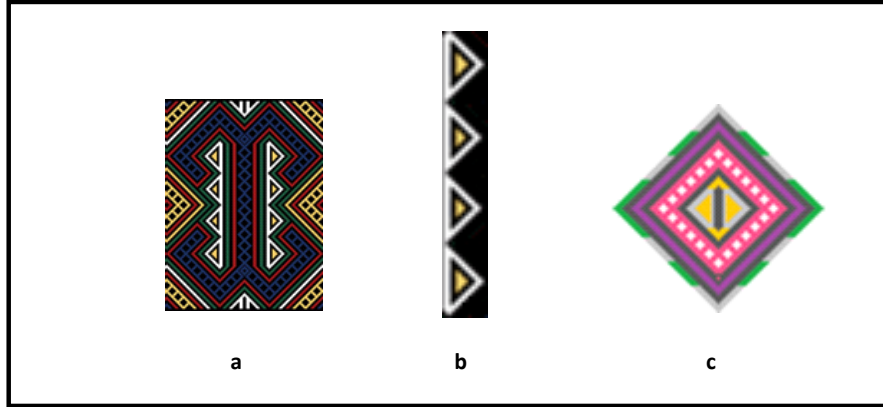
Şekil 9’da görülen düz dokuma taban yaygısı Ayvalı Köyü’nde tespit edilmiştir.



Şekil 9. Taban Yaygısı (Ayvalı Köyü, 2013) ve Yüzey Şeması

1,61 x 2,87 m boyutunda olan ölümlük-dirimlik dokuma zili ve cicim tekniğiyle dokunmuştur. Dokumanın orta zemininde *koçboynuzu* (Şekil 10a) ve bu motifin beraberinde muska (Şekil 10b) ve *göz* (Şekil 10c) motifleri bulunmaktadır. Alt ve üst kenarlarda birden fazla dar ve geniş şeritler bulunmaktadır. Bu şeritlerde farklı renkler kullanılarak dokunmuş *pıtrak*

(Şekil 2c), *canavar ayağı* (Şekil 4d), *saçbağı* (Şekil 4e), *çengel* (Şekil 4c) ve göz (Şekil 6d) motifleri bulunmaktadır. Dokumanın karşılıklı uzun kenarlarında ise *kurtizi* (Şekil 2f) motifi yer almaktadır. Ayrıca dokumada siyah, kırmızı, bej, turuncu, sarı, bordo, açık mavi, pembe, açık sarı, mor, turkuaz, eflatun, mavi ve vişneçürüğü renkleri kullanılmıştır.



Şekil 10. a. Koçboynuzu Motifi, b. Muska Motifi c. Göz Motifi

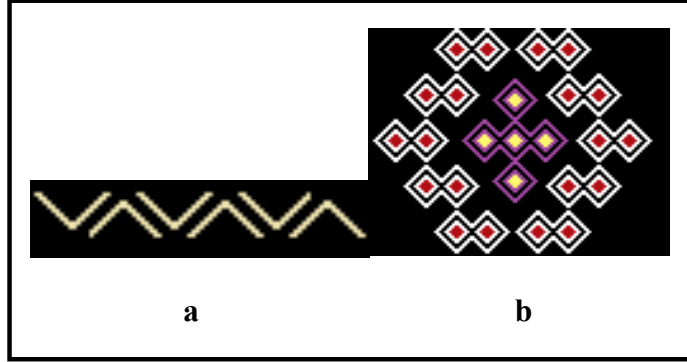
Şekil 11'de Kumdanlı köyü Merkez Eski Camiinde bulunan ölümlük-dirimlik dokuma yer almaktadır.



Şekil 11. Taban Yaygısı (Kumdanlı Köyü Merkez Eski Camii, 2013) ve Yüzey Şeması

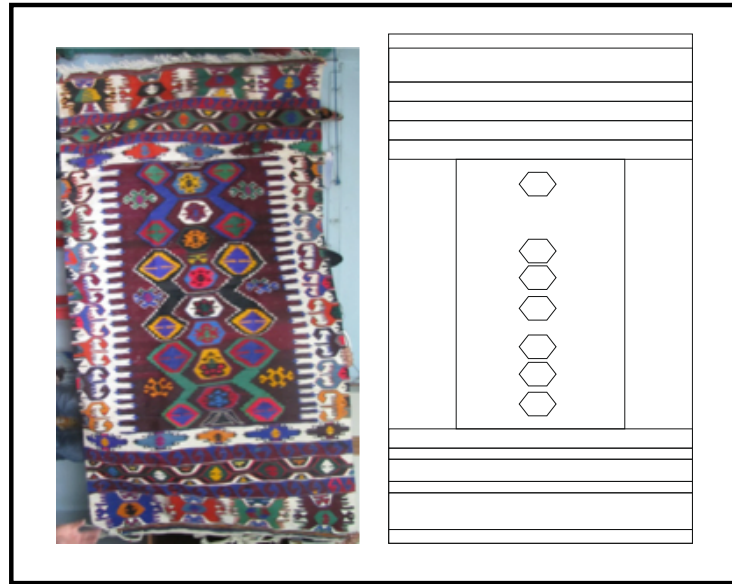
Şekil 11'de verilen örneğin dokunmasında kilim ve zili tekniği bir arada uygulanmıştır. 1,48 x 3,78 m boyutlarında olan dokumanın orta zemini ince ve kalın şeritlerin sıralanması ile oluşturulmuştur. Motifler de bu şeritlere yerleştirilmiştir. İnce şeritlerde *suyolu (kuş)* (Şekil 12a),

kalın şeritlerde ise *göz* (Şekil 12b) motifi yer almaktadır. Dokumada bordo, açık mor, turuncu, mavi, kırmızı, beyaz, kahverengi, hardal sarısı, siyah ve mor renkleri kullanılmıştır.



Şekil 12. a. Suyolu (kuş) Motifi, b. Göz Motifi

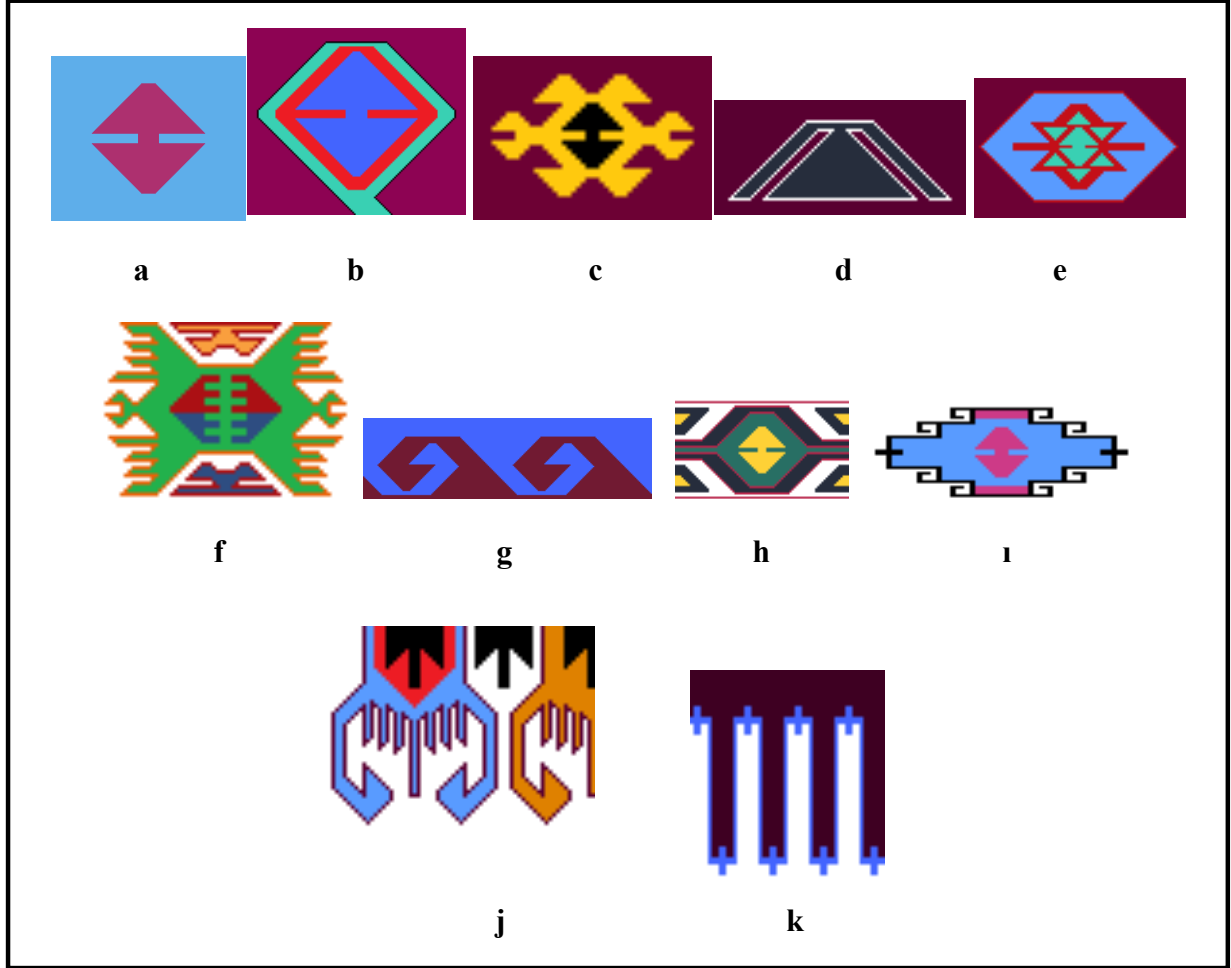
Şekil 13'de görülen düz dokuma örneği ise Yukarıtırtar köyünde tespit edilmiştir.



Şekil 13. Taban Yaygısı (Emine Şen, Yukarıtırtar Köyü, 2013) ve Yüzey Şeması

Şekil 13'de verilen ve ölümlük-dirimlik amacıyla 50 yıl önce dokunmuş olan bu yaygı 1,26 x 2,28 m boyutlarında olup, kilim tekniği ile dokunmuştur. Dokumanın orta zeminini *bukağı* (Şekil 14a) ve *bukağı* motifinin farklı bir varyasyonu (Şekil 14b), *kurtağzı* (Şekil 14c), *kuş (leylek)* (Şekil 14d) ve *yıldız* (Şekil 14e) motifleri oluşturmaktadır. Yaygının alt ve üst kenarlarında dar ve geniş şeritlerde sırasıyla *kurtağzı* (Şekil 14f), *canavar ayağı (kargaburun)* (Şekil 14g), *suyolu (karaboğaz)* (Şekil 14h) ve *akrep (atlısu)* (Şekil 14i) motifleri yer almaktadır. Karşılıklı uzun kenarında ise *koçboynuzu (çolaksu)* (Şekil 14j) ve *tırnak* (Şekil 14k) motifleri bulunmaktadır.

Dokumada siyah, mor, hardal sarısı, turuncu, açık mavi, mavi, pembe, yeşil, koyu pembe, beyaz, bordo ve kırmızı renkleri kullanılmıştır.



Şekil 14. a. Bukağı Motifi, b. Bukağı Motifinin Farklı Bir Varyasyonu, c. Kurtağı Motifi, d. Kuş (leylek) Motifi, e. Yıldız Motifi f. Kurtağı Motifi, g. Canavar Ayağı (kargaburun) Motifi, h. Suyolu (karaboğaz) Motifi, ı. Akrep (atlısu) Motifi, j. Koçboynuzu (çolaksu) Motifi, k. Tırnak Motifi

3. SONUÇ

Yalvaç ilçesi bir Yörük yerleşim yeri olmasından dolayı düz dokumacılığın önemli merkezlerinden biri olmuştur. Ancak günümüzde çoğu dokumacının vefat etmesi ve genç nüfusun dokumaya karşı ilgilerinin az olması nedeniyle artık eski canlılığını kaybettiği tespit edilmiştir. Bununla beraber makineleşmenin artması ve geleneksel dokumalara benzer ucuz üretimlerin yaygınlaşması, geçmişe oranla yörede dokumacılığın azalmasının diğer nedenlerinden sayılmaktadır. Yakın zamanlarda genç nüfusun evlerinde var olan dokumaları da dışarıdan gelen satıcılara ucuz maliyetli kilimler karşılığında sattıkları da belirlenmiştir. Yöre

dokumacılığının bugün yaşadığı bu olumsuzluklara rağmen Anadolu'nun hemen her yöresinde var olan ölümlük-dirimlik geleneği Yalvaç ve ilçelerinde de devam ettirilmekte ve bu amaçla kullanmak üzere dokunan "ölümlük-dirimlik" dokumalar, camii ve cem evine halen bağışlanmaktadır. Bu dokumalar özel olarak dokunmakta evlenmeden önce genç kızların çeyizlerinde bulundurulmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda ölümlük- dirimlik amaçlı dokunan yaygıların genel olarak taban yaygısı boyutunda dokunduğu ve yörenin diğer dokumalarında yer alan *göz, pıtrak, saçbağı, kuş, kurtizi, yıldız, canavar ayağı (kargaburun), çengel, koçboynuzu (çolaksu), akrep (atlısu), muska, bukağı (toplu), tırnak ve suyolu (karaboğaz)* gibi motiflerin bu dokumalarda da sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir. Yörede bu geleneğin devam etmesi, bu amaçla kullanmak üzere üretilen ürünlerin dokumacılığının da devam etmesini sağlaması açısından önemlidir ve sevindiricidir. Fakat bugün kültürel varlık olarak görmemiz gereken bazı *ölümlük-dirimlik* dokumalar, camiiler de saklama koşullarının uygun olmaması nedeniyle sağlıklı ortamlarda tutulamamaktadır. Bu da dokumaların daha çabuk yıpranmasına ve giderek yok olmalarına sebep olmaktadır. Ayrıca araştırma sırasında geçmişte çoğu *ölümlük-dirimlik* dokumaların camiilere maddi destek sağlamak amacıyla satıldığı da tespit edilmiştir. Bu dokumaların kültürel değer olduklarının bilincine bir an önce varılmalı ve koruma amaçlı çalışmalar yapılmalıdır. Bölge müzelerine aktarmak ya da yörede müze kurulması için çalışmalar yapılarak buralarda korumaya almak ve gelecek kuşaklara bu şekilde ulaşmasını sağlamak yapılabileceklerden birisi olmalıdır.

KAYNAKÇA

Anonim, (thrz). **İlimiz Isparta**, Özgül Yayınları, Isparta.

Anonim, (1983). **Isparta İl Yıllığı**, Isparta Yüksek Öğrenim Vakfı, Isparta.

Anonim, (1993). **Türk El Sanatları**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:202, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Anonim, (1998). **Türkçe Sözlük 1, A-J**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları:549, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları Türkçe Sözlükler Dizisi:1. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 9. Baskı, Ankara.

- Anonim, (2007). **T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yayımlar Müzesi Kataloğu**, Suzan Bayraktaroğlu ve Serpil Özçelik (Ed.), PYS Vakıf Sistem Matbaa Müdürlüğü, Ankara.
- Acar, B. B., (1982). **Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yayımları**, Eren Yayınları No:3, İstanbul.
- Allane, L., (1995). **Kilims A Buyer's Guide**, Thames and Hudson Ltd., London.
- Armağan, M., (1992). **Gelenek**, Alternatif Üniversite, Ağaç Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul.
- Çelik, Ü., (2004). **Fethiye'deki Eldirekli Göçebe Yörükler ve Eldirek Kilimleri**, Ay Yayınları, İzmir.
- Deniz, B., (1998). **Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yayımları (Kilim-Cicim-Zili)**, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, No:169, Ankara.
- Deniz, B., (2000). **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yayımları**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, No:215, Ankara.
- Etikan, S., (2012). "Anadolu Dokuma Kültüründe Sargı Kilimleri, Muğla Örneği", **I. Uluslararası Türk Sanatları Sempozyumu ve Sanat Çalıştayı**, Konya.
- Genç, R., (1998). "Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türklerde Dokuma ve Yaygı İşleri", **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, Mayıs 1996, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Karahan, R., (2007). **Dünden Bugüne Hakkari Kilimleri**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kırzioğlu, (G), N., (1998). "Altaylarda Pazırık Kurganı'ndan Çıkan Motiflerin Anadolu ve Türk Cumhuriyetleri'nde Yaşayan İzlerinden Bazı Örnekler", **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, 27-31 Mayıs 1996, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Kırzioğlu, (G), N., (2001). **Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Yanışlar (Motifler)**, 1. Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, No:2753, Ankara.
- Koç, M., (1983). **Baris-Hamit-Hamitâbât Tüm Yönleri İle Isparta**, Türk Köyü Yayınları, Isparta.
- Köstüklü, N., (2010). **Yalvaç Tarihi Üzerine Araştırmalar (Tanzimat'tan Cumhuriyet'e)**, Yalvaç Belediyesi Kültür Yayınları, Dönmez Ofset Basımevi, Ankara.

Kum, N., (1941). "Yalvaç Adının Menşei Hakkında", **Ün Dergisi**, C:7, Sayı:84-86, Isparta.

Ölçer, N., (1988). **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kilimler**, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul.

Ölmez, N. F., (2012). "Ölüm Olgusunun Türk Dokumalarına Yansıması", **Defin**, E. G. NASKALI (Ed.), Tarihçi Kitabevi.

Önder, M., (1991). "Anadolu'da Kilimler de Konuşur", **Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi**, Yıl:3, Sayı:11-Eylül, Ankara.

Shils, E., (2003). "Gelenek", **Doğu Batı Düşünce Dergisi Modernliğin Gölgesinde Gelenek**, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

Soysaldı, A., (2009). **Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri**, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını:379, Ankara.

Subaşı, N., (2003). "Kültürel Mirasın Çeşitliliği ve Seçicilik Sorunu", **Doğu Batı Düşünce Dergisi Modernliğin Gölgesinde Gelenek**, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

Sümer, F., (1984). "Anadolu'daki Türk Halıcılığına Dair En Eski Tarihi Kayıtlar", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Türk Halıları Özel Sayısı, Sayı:32, İstanbul.

İnternet Kaynakları

Tuik, (2012). **Yalvaç Nüfusu**, http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_turkiye_il_koy_sehir.RDF&p_il1=32&p_kod=2&p_yil=2013&p_dil=1&desformat=html, (16.10.2014).

Yalvaç, (2014). **Yalvaç Tarihi**, <http://www.yalvac.bel.tr/index.php?p=75&l=1> (18.09.2014).

Kaynak Kişiler

Elife ORUÇ, 74 Yaşında, Okuma-Yazma Bilmiyor, Dokumacı, Körküler Köyü, 13-04-2013.

Emine ŞEN, 75 Yaşında, Okuma-Yazma Bilmiyor, Dokumacı, Yukarıtırtar Köyü, 17-04-2013.

Abdurrahman UÇAR, 49 Yaşında, Lise Mezunu, Ayvalı Köyü İmamı, Ayvalı Köyü, 16-04-2013.

Hüseyin ŞAHİN, 55 Yaşında, Lise Mezunu, Körküler Köyü Cem Evi Görevlisi, Körküler Köyü, 14-04-2013.

Mehmet BAYRAKLI, 43 Yaşında, Lise Mezunu, Kumdanlı Köyü Merkez Eski Camii İmamı, Kumdanlı Köyü, 17-04-2013.